

Isidor Kršnjavi, ili kako je politika utjecala na razvoj tjelovježbe

JEDAN OD NAJVEĆIH USPJEHA ISIDORA KRŠNJAVOGA KAO POLITIČARA KOJI JE UTJECAO I STVARAO PRETPOSTAVKE ZA RAZVOJ TJELOVJEŽBE U HRVATSKOJ JESU UPRAVO ZASLUGE I KLJUČNA ULOGA KOJU JE IMAO U POJAVLJIVANJU FRANJE BUČARA - OCA HRVATSKOG SPORTA

Piše **Zrinko Čustonja**

Isidor Kršnjavi (1845. - 1927) bio je doktor filozofije i prava, političar, slikar i povjesničar umjetnosti. Na samom kraju 19. stoljeća igrao je znatnu ulogu u hrvatskom kulturnom, javnom, pedagoškom i političkom životu. U svom širokom rasponu djelovanja dotaknuo se i tjelovježbe. Ovim tekstom u kojem ćemo govoriti o utjecaju Isidora Kršnjavoga kao političara na razvoj tjelovježbe u Hrvatskoj obilježavamo 160. godišnjicu njegovog rođenja.

Uloga Kršnjavoga u političkom i društvenom životu Hrvatske na kraju 19. i početku 20. stoljeća do danas još nije u cijelosti određena. Mnogo je kontroverznih stavova i razmišljanja hrvatskih povjesničara o njemu. Slično je i u području tjelovježbe. Pokušao je iz političkih razloga uvesti švedski gimnastički sustav u Hrvatsku i time smanjiti utjecaj i značenje Hrvatskog sokola. To mu, na sreću, nije pošlo za rukom, ali je iza sebe ostavio nekoliko uređenih i izgrađenih dvorana za tjelovježbu i veći broj vanjskih igrališta, izdavanjem naredbi povećao je značenje nastave TZK-a i njenu ulogu u odgojno-obrazovnom sustavu, inicirao je i financirao prvo visokoškolsko školovanje kadrova za potrebe tjelovježbe i utro put njenom daljnjem razvoju u Hrvatskoj.

Kao mladi doktor filozofije i slikar Kršnjavi se susreće s biskupom Josipom Jurjem Strossmajerom na čiji nagovor dolazi u Zagreb i postaje prvi šef katedre za povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

“Dovodeći Kršnjavoga u Zagreb Strossmayer je uvjeren da je za Hrvatsku napravio dobar posao, a da je sebi doveo 'svog čovjeka'... njih dvojica su u neprestanoj vezi i Kršnjavi se kreće u okviru Strossmajerova političkog programa.” (Krtalić, 1986.). Međutim, neočekivano, 1884. godine Kršnjavi mijenja političku orijentaciju i biva izabran s liste Narodne stranke, koju je predvodio ban Hedervary, za zastupnika u Hrvatskom saboru. “...Kršnjavi je bez osobite najave otišao od Strossmajera... i prišao 'mađaronima', konkretno Khuenu, što je ne samo stari biskup nego i čitava hrvatska javnost primila gotovo kao izdaju, nož u leđa, nezahvalnost, nemoral i prodaju vlastima” (Krtalić, 1986.). Pristupanje Narodnoj stranci i približavanje banu Hedervaryju, ljutom političkom protivniku J. J. Strossmajera i Ante Starčevića, u najvećoj je mjeri obilježilo Kršnjavoga kao osobu i političara. Sve što je on od tog trenutka činio smatralo se neprijateljskim za hrvatski narod. “I za biskupa Strossmajera i za ukupnu hrvatsku javnost... Kršnjavi je izdajica i izrod, nemoralan tip, karijerist, mađaron, ulizica i čovjek bez ikakve časti i dostojanstva” (Krtalić, 1986.).

Takva karakterizacija iz pera njegovih suvremenika uvelike je utjecala na nerazumijevanje i neprihvatanje modernih i vizionarskih poteza koje Kršnjavi vuče u području tjelovježbe i nastave TZK-a u Hrvatskoj devedesetih godina 19. stoljeća.

Zgrada Srednjoškolskih zavoda s gimnastičkom dvoranom prije otvaranja 1895. godine

Predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu

Krajem 1891. godine Kršnjavi je imenovan je predstojnikom Odjela za bogoštovlje i nastavu u vladi bana Dragutina Khuena-Hedervarya, tj. postao je ministar zadužen za pitanja bogoštovlja i nastave u tadašnjoj Hrvatskoj.

Tjelovježbeno društvo *Hrvatski sokol* bilo je u tadašnjoj Hrvatskoj jedno od rijetkih društava ili institucija koje je ne samo nosilo nacionalni predznak, nego i okupljalo veći broj mladih i promicalo među njima nacionalni duh. Djelujući pod krilaticom "U desnici snaga, u srcu odvažnost, u misli domovina" *Hrvatski sokol* je velik dio svoje aktivnosti, čak i prihoda¹, ostvarivao organizirajući i provodeći nastavu TZK-a u osnovnim i srednjim školama. Kao takav *Hrvatski sokol* i češki gimnastički sustav na kojemu se temeljilo djelovanje *Hrvatskog sokola* našli su se na udaru bana Hedervarya i njegovog novog ministra. Ideja je bila nacionalno obojen sokolski gimnastički sustav zamijeniti jednim neslavenskim i apolitičnim gimnastičkim sustavom.

Je li s tim ciljem Kršnjavi prije svog imenovanja za predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu otišao na studijsko putovanje u njemačke i skandinavske zemlje ili se toga dosjetio tek kada se u Stockholmu susreo sa švedskim odgojno-obrazovnim sustavom i nije presudno. Naime, njemu se švedski gimnastički sustav učinio idealnom zamjenom ili protutežom sokolstvu te dogovara slanje dvojice stipendista na Centralni kraljevski gimnastički zavod u Stockholmu, tada vrlo uglednu tjelovježbenu školu svjetskog glasa.

Švedski gimnastički sustav, za razliku od češkog ili njemačkog, nije imao svoje temelje u političkoj ili ideo-

loškoj borbi, nego je Pehr Henrik Ling, njegov kreator, motive pronalazio u želji da poboljša zdravstveno stanje svog naroda. Stoga se švedska gimnastika i njena filozofija Kršnjavome činila manje opasna i prihvatljivija od, u Hrvatskoj dominantnog, češkog gimnastičkog sustava, politički usmjerenog protiv austrijske i ugarske hegemonije s idejom zajedničkog povezivanja slavenskih naroda unutar Austro-Ugarske Monarhije. Švedski gimnastički sustav trebao se nametnuti, smanjiti dominaciju češkog gimnastičkog sustava, postupno istisnuti sokolstvo iz hrvatskog društva i, što je naročito važno, iz školskog sustava. Kršnjavi je imao jasan plan kako to učiniti. U travnju 1892. godine raspisao je natječaj za slanje dvojice stipendista na studij u Švedsku. Na natječaju su izabrani i početkom srpnja iste godine u Švedsku su se uputili Franjo Bučar i Srećko Bošnjaković koji se nakon nekoliko tjedana provedenih u Stockholmu ipak vratio u Zagreb. Franjo Bučar je ostao u Švedskoj i marljivo studirao.

Nastava TZK-a

Razmišljanja i odnos Isidora Kršnjavoga prema nastavi TZK-a, koji su neobično važni, dobro se očituju u nekoliko naredbi tadašnje vlade, tj. Odjela za bogoštovlje i nastavu, koje se odnose na nastavu TZK-a, a iza čijeg donošenja stoji upravo Kršnjavi.

"Školski zakon... određuje, da mora uz svaku školu biti gombalište. Tomu zahtjevu zakona zadovoljava se samo površno, a žalibože ima slučajeva, osobito u gradovima, gdje se škole grade bez ikakva gombališta... Zato uz svaku školu treba da bude što veće gombalište. Kod novih škola valja na to paziti odmah,... da ni ne šalju takvih građevnih osnova na odobrenje... u kojima nije uvršteno dosta veliko gombalište, jer se ni jedna takova osnova ne će odobriti... Ova i ovakova gombališta valja što više upotrebljavati..."²

Indikativno je da je Kršnjavi u svojoj prvoj naredbi koju je izdao kao predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu u travnju 1892. godine, a koja se odnosila na nastavu TZK-a, odmah pokušava regulirati temeljno pitanje nastave TZK-a: izgradnju objekata i prostora za održavanje nastave.

U svibnju iste godine izdana je naredba kojom se nastava TZK-a u pučkim školama u trajanju od 30 minuta morala izvoditi iza svakog prvog sata prijednevne nastave. Osim toga propisano je da u 10-minutnim odmorima između drugog i trećeg sata učenici trebaju biti tjelesno aktivni igrajući prikladne igre. Prema tome, svakodnevna tjelovježba u trajanju od 40 minuta uvedena je u Hrvatskoj već 1892. godine zahvaljujući Kršnjavome. U istoj naredbi nadalje se kaže "...školsko vježbalište neka se nalazi gdje god je moguće u neposrednoj blizini školske zgrade... Na takvo vježbalište neka se računa 4-5 m² površine po djetetu. Nadkriven prostor za vježbalište neka je dosta prostran. Na učenika neka dolazi 1-2 m², a visina njegova treba da je 4,4 m..."³ Time su prvi put propisani standardi za izgradnju natkrivenih i vanjskih igrališta za potrebe nastave TZK-a u Hrvatskoj.

Kršnjavi i Bučar

Navedene naredbe vezane uz nastavu TZK-a, kao i one koje slijedile sve do 1896. godine, trebale su pripremiti teren za uvođenje švedskog gimnastičkog sustava u Hrvatskoj koje je trebalo uslijediti nakon povratka Franje Bučara sa školovanja iz Švedske. Bučar ulazi na velika vrata u povijest tjelovježbe i nastave TZK-a u Hrvatskoj organizacijom Tečaja za učitelje gimnastike 1894. - 1896. godine koji je inicirao i bezrezervno podržavao sam Kršnjavi. Plan i program tečaja sastavio je Bučar po uzoru na Stockholm i ostale skandinavske centre za obrazovanje kadrova iz područja tjelovježbe s ciljem obuke prvih 30 polaznika za tjelovježbu po švedskom gimnastičkom sustavu. Uz dvorane za polaznike tečaja bili su na trošak vlade osigurani i svi potrebni rekviziti i pomagala na kojima Kršnjavi nije štedio.

Švedski gimnastički sustav nikada nije uspio zaživjeti u Hrvatskoj upravo zbog položaja koji je u hrvatskom društvu i politici zauzimao Kršnjavi. Naime, nedugo nakon završetka Tečaja za učitelje gimnastike Kršnjavi biva političkim pritiscima bana Hedervarya prisiljen na odstupanje s dužnosti predstojnika Odjela, a sam ban je poduzeo korake da se započeti projekti Kršnjavoga, među kojima je i uvođenje švedskog gimnastičkog sustava u Hrvatsku, zaustave. S druge strane, opozicija i tadašnji hrvatski tjelovježbeni djelatnici odbacivali su sve što je omraženi Kršnjavi učinio na području razvoja tjelovježbe.

Za razumijevanje značaja Isidora Kršnjavoga vrlo je važan i njegov odnos i utjecaj na Franju Bučara koji je bio karakterističan i složen, te u ovom trenutku još nije dovoljno povijesno istražen. Usprkos tome, jedan od najvećih uspjeha Kršnjavoga kao političara koji je utjecao i stvarao pretpostavke za razvoj tjelovježbe u Hrvatskoj jesu upravo zasluge i ključna uloga koju je imao u pojavljivanju Franje Bučara - oca hrvatskog sporta.

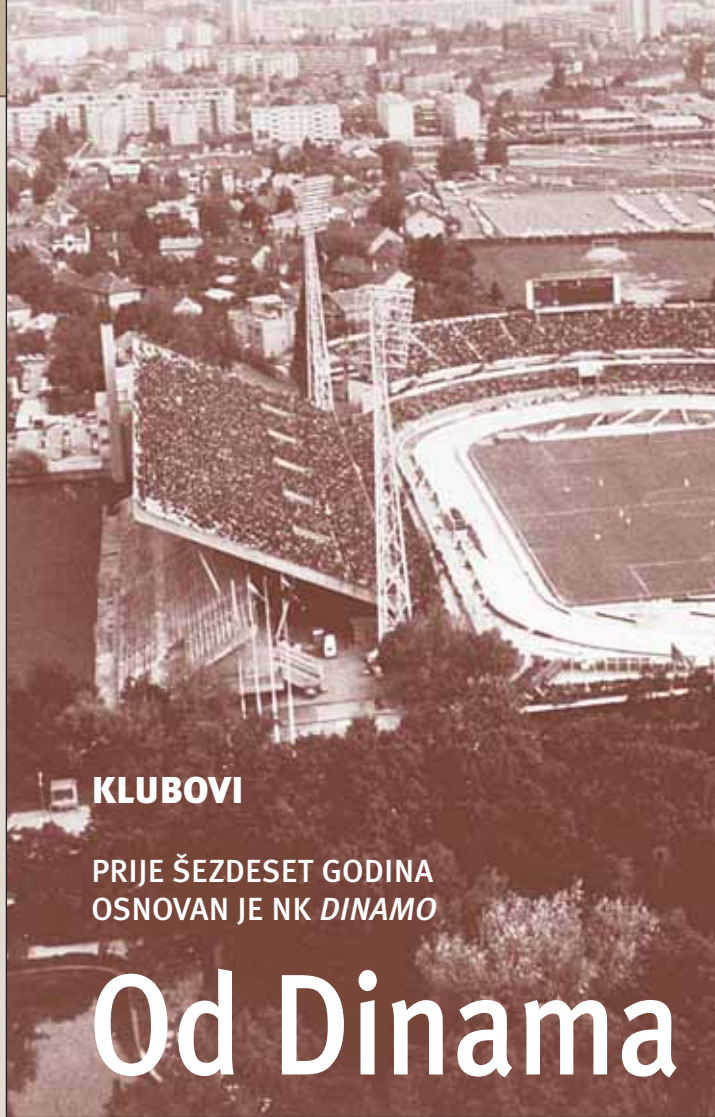
Izvori i literatura

1. Bučar, F. (1927). U spomen dr. Isidoru Kršnjavome. Hrvatski sokol 9(3):87-90.
2. Čustonja, Z. (2004). Razvoj Tjelesne i zdravstvene kulture u Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatski športski muzej
3. Gimnastika - list za školsku i društvenu gimnastiku, 1892, 2 (8).
4. Gimnastika - list za školsku i društvenu gimnastiku, 1892, 2 (9).
5. Krtalić, I. (1986). Iso Kršnjavi ili pozicija subjekta u centru. U: A. Majetić (ur.) Iso Kršnjavi - Zapisci iza kulisa hrvatske politike. Zagreb: Izdavačko knjižarska radna organizacija Mladost.

¹ Od 1890. godine vlada je Hrvatskom sokolu plaćala godišnji paušal od 2000 forinti u ime naknade za organizaciju i provođenje nastave TZK zagrebačkim srednjoškolicima. Kršnjavi je kasnije oduzeo taj paušal Hrvatskom sokolu. (vidi Čustonja, 2004).

² Gimnastika - list za školsku i društvenu gimnastiku, 1892, 2 (8), 123 i 124.

³ Gimnastika - list za školsku i društvenu gimnastiku, 1892, 2 (9), 130.

KLUBOVI

PRIJE ŠEZDESET GODINA
OSNOVAN JE NK *DINAMO*

Od Dinama

NAKON OSNIVAČKE SKUPŠTINE FDK *DINAMO* SAZVAN JE SASTANAK NOGOMETNE SEKCIJE, NA KOME JE IZABRAN I PRVI ODBOR NA ČELU S ICOM HITRECOM, PA SE ON MOŽE SMATRATI I PRVIM PREDSJEDNIKOM NK *Dinamo*. KLUB JE PRVO TRENIRAO NA IGRALIŠTU ZET-A, A PRVA UTAKMICA ODIGRANA JE 23. LIPNJA 1945. NA IGRALIŠTU *Grđanskog* U KORANSKOJ ULICI. KAKO SU MNOGI IGRAČI BILI JOŠ U VOJSCI, A OSTALI SU PRILIČNO NEREDOVITO TRENIRALI, HITREC IH JE NA TU PRVU UTAKMICU POZVAO PUTEV NOVINA: *Pozivaju se svi igrači koji su određeni za I. i II. momčad, da dođu u subotu 23. lipnja 1945. godine u 15 sati i 30 minuta, na igralište Grđanskog, radi utakmice s reprezentacijom Zrakoplovstva*

Odmah nakon završetka II. svjetskog rata u Zagrebu su se javile inicijative u cilju osnivanja novih športskih organizacija. Djelovanje prijeratnih klubova je zabranjeno, a novi se športski i tjelovježbeni pokret morao organizirati u socijalističkom duhu. O tome svjedoči i oglas objavljen u Vjesniku br. 42. od 8. lipnja.1945. godine. U njemu je objavljen poziv inicijativnog odbora za osnivanje fiskulturnog društva: *Sportaši Gradske električne centrale, Plinare, Vodovoda, Zagrebačkog električnog tramvaja, Klaonice i Gradskog poglavarstva pozivaju se da dođu na osnivačku skupštinu Fiskulturnog društva komunalnih po-*